

DISPUTATIO OCTAVA

DE HABITIBUS

137. Hactenus disputatum est de potentiis naturalibus hominis; reliquum est, ut brevem adjiciamus tractationem de habitibus, qui potentiae quaedam sunt et ipsi vel principia operandi, licet non naturalia seu animo ingenita, sed contingentia tantum et acquisita. Sciendum est enim variam esse significationem vocis habitus, prout videri potest apud S. Thomam (1), Suarez (2) et Valentia (3): quae omnes derivari possent ex duabus illis frequentissimis significationibus verbi *habeo*, nempe *obtinere vel possidere*, et certo quodam modo, bene vel male, dispositum esse. Hic tamen sumitur, quatenus importat accidentalem quamdam formam vel affectionem durabilem aut difficulter amissibilem, qua quis bene aut male se habet: quo pacto habitum Aristoteles, et cum eo communiter Scholastici, constituunt in primo genere qualitatis, et in eo distinguunt a dispositione, quod haec sit qualitas facile, illa vero difficulter mobilis a suo subjecto (4). Verum adhuc haec vocis acceptio nimis lata est, quia complectitur quamcumque formam accidentalem, qua res bene vel male se habet sive in seipsa, sive in ordine ad operationem; habitus vero hic, et communissime quotiescumque absolute nominatur, restringitur ad solam eam formam significandam, qua potentia disponitur ad operandum expeditius.

- (1) S. Thom., 1. 2. quaest. 49, art. 1. Cfr. ib. Sylvius.
 (2) Suarez, *Metaphys.*, disp. 42, sect. 3, num. 2-5.
 (3) Valentia, in 1.um 2.^{ae} disp. 4, quaest. 1, punct. 1.
 (4) Cfr. *Ontolog.*, num. 327, pag. 939.

Variae acceptio-
 nes vocis
 habitus.

CAPUT I.

ASSERITUR HABITUUM

REALITAS

Præ autem, quam habituum existentia probetur, necesse est aliquam eorum saltem nominalem descriptionem præmittere.

ARTICULUS I.

Exponitur notio habitus.

Et primo quidem ratio aperienda est habitus, eaque deinde actui, cum quo tantam præ se fert cognitionem, comparanda.

§ I.—QUID SIT HABITUS.

138. *Habitus* (græce ἕξις) ex communissima Scholastico-
 rum sententia defini potest generatim qualitas permanens ac de se stabilis potentiam juvans ultra ea, quæ naturaliter requirit ad operandum (1). Dicitur *qualitas*, quia si quid realis entitatis agnoscendum est juvans potentias naturales in suis operationibus, non potest spectare nisi ad predicamentum qualitatis, quia se tenet ex parte principii vel potentie operandi, tamquam affectio quaedam ipsius, ideoque non intelligitur, quid aliud esse queat præter qualitatem. Dicitur *permanens*, ut distinguatur ab actibus potentie, qui statim transeunt, secus atque habitus, qui etiam post actum remanet. Dicitur *de se stabilis*, ut distinguatur a *dispositione*, quæ est qualitas permanens quidem, sed quæ facile abijci aut amitti potest (2); habitus enim ea notissima proprietas est,

Generalissima
 notio
 habitus, com-
 plectens et
 naturales et
 supernaturales,
 declarat.

- (1) Vide S. Thom. 1. 2. quaest. 49, art. 1-4.
 (2) Cfr. *Ontolog.*, loc. nup. cit.

ut sit *difficile mobilis a subiecto*, ut omnes docent post Aristotelem; quapropter inveterata consuetudo, quæ habitum importat, dici solet *altera natura*, quia inclinatio et facilitas operandi usu comparata efficit, ut quis ea ipsa, quæ naturæ ardua sunt, quasi naturalia forent, suaviter atque expedite operetur. Demum dicitur *potentiam iuvans ultra ea, quæ naturaliter requirit ad operandum*, ut significetur munus habitus ejusque a naturali potentia et specie intelligibili distinctio: potentia enim est ingenita proprietas animæ, ut suo loco docuimus, habitus autem est accidens non ingenitum, sed adventitium, potentia superadditum ad illam in suis operationibus adjuvandam. Species etiam potentiam iuvat, tribuit tamen iuvamen naturaliter requisitum ad agendum, quia complet virtutem potentia cognoscitivæ, quæ sine specie non est principium adæquatum cognitionis, ut in præcedente volumine docuimus. Cæterum iuvamen istud, quod habitus præbet potentia ultra naturaliter requisita ad operandum, diversum est in habitibus per se infusis vel supernaturalibus et in naturalibus vel acquisitis, de quibus est præsens disceptatio. Habitus per se infusus, qui ad theologiam duntaxat considerationem pertinet, est habitus supernaturalis, qui per se a solo Deo producit, et potentiam elevat ad actus, quos solis illa naturæ viribus, efficere non potest: talis est v. g. habitus fidei divinæ, spei, charitatis, etc., qui propterea dicitur tribuere potentia *simpliciter posse*; quia potentia naturalis non potest actus hujusmodi supernaturales suis solis viribus elicere. Acquisitus autem est ille, qui actuum repetitione comparari solet, redditurque potentiam promptam et facilem ad similes elicendos actus, et propterea dici solet tribuere illi tantummodo *facile posse*, quia solum præstat potentia, quod facilius ac propensius minorique attentione et conatu efficiat actus, quos posset etiam absolute producere sine hoc habitus iuvamine. Nam cum nondum est habitus, v. g. scientiæ, magna opus est attentione, magna que sæpe occurrit difficultas in connectendo ideas et in ratiocinando circa aliquid objectum; qui vero habitum assecutus est, in promptu habet omnia, ut facillime principia applicet ad subjectam materiam, iudicet, argumenta inveniatur, ratiocinetur, loquatur, fere quasi ex instinctu naturæ hæc omnia perageret. Habitus hujusmodi

Discrimen
inter habitum
infusum
et naturalem vel
acquisitum

acquisitus, qui naturaliter comparari solet per repetitos actus, potest etiam esse *per accidens infusus*, si a Deo absque actuum repetitione imprimatur potentia: potest enim Deus v. g. scientiæ habitum miraculose infundere homini sine labore illius vel studio, ut infudisse credimus Adamo et Salomoni. Nos ergo de solis habitibus acquisitis loquimur in hac disputatione, quorum proprium est facilitatem et pronitatem operandi tribuere. Verum hoc probe notandum est: quamvis habitus sit facilitas, quædam, non tamen vicissim quævis facilitas est habitus, sed tantum facilitas usu comparata ad eas operationes, quæ ex naturali duntaxat virtute ac dispositione non possunt facile elici: quare facilitas illa operandi, quæ inde ab initio inest causis naturalibus, nec augetur exercitio, qualis est v. g. facilitas ignis ad comburendum, aquæ ad refrigerandum, etc., non est habitus, sed virtus vel habitus naturalis.

Quæ cum ita sint, ut descriptio hæc habitus generatim sumpti, ad habitum naturalem et acquisitum, de quo solo nobis est sermo, restringatur, dici potest habitus esse qualitas permanens de se stabilis, potentiam adjuvans facilitatem præbendo ad certas quasdam ac determinatas operationum species. Ad hanc habitus descriptionem facile revocaveris alias, quæ passim circumferuntur, ac nominatim illam Aristotelis: *Habitus est dispositio perfecti ad optimum* (1); dicitur enim *dispositio perfecti*, nempe secundum naturam, quia habitus advenit rei jam constitutæ in sua naturali perfectione, vel potentia jam habenti virtutem naturalem ad operationem. Et dicitur dispositio ad *optimum*, videlicet, *ad finem qui est operatio*, ut interpretatur S. Thomas (2), operatio nempe facilius ac perfectius peracta ope habitus. Quod si eam particulam *ad optimum* interpretari velis de operatione secundum suam entitatem et non solum secundum modum peragendi optima, descriptio solum conveniet habitui bono, excluso vitioso. Præclara quoque est S. Thomæ descriptio, qua habitus definitur *aliquid potentia superadditum, quo perficitur ad*

Habitus per
accidens
infusus.

Definitio
habitus
naturalis.

Aristotelica
descriptio
habitus
decla-
ratur.

descriptio
habitus
secun-

(1) Aristot., *Physicor.* lib. 7, cap. 3, sect. 17.

(2) Vide S. Thom., *Physicor.* lib. 7, lect. 5, vers. fin.

dum S. Thomam.
Duplex munus habitus, alterum in genere causae formalis, alteram in genere causae efficientis.

Triplex signum habitus, pro- pensio vel facilitas uniformitas et delectatio.

Habitibus utimur, cum volumus.

suam operationem: (1). Habitus ergo est forma vel qualitas, quae potentiae inhærens tribuit facilitatem operandi: ex quo multi duplex concludunt officium vel munus habitus erga potentiam, alterum in genere causae formalis, propensioem illam et proclivorem reddendo ad operandum, alterum in genere causae efficientis iuvando potentiam, ut actum eliciat facile vel cum minori labore aut conatu, qua de re in tertio hujus capituli articulo erit agendum.

Cæterum quamvis pro- pensio et facilitas operandi sit præcipuum signum et effectus habitus, duo alia sunt quae habitum solent fere comitari: uniformitas et delectatio in operando. Nam cum habitus certo quodam modo operandi comparatus est, plerumque voluntas non aliter operatur, quamvis possit pro sua libertate recedere, et interdum etiam recedat a consueto tramite. Et ideo habitus instar naturæ esse dicitur propter constantiam et uniformitatem operandi; subjicitur tamen libertati, unde profluxit illud proloquium: *Habitibus utimur, cum volumus*, quia quantumvis sit magna vis habitus et inclinatio, compesci potest. In actibus vero naturaliter difficilibus potentiae voluntas in habitu reperit adjumentum, ut illas pro lubitu ad agendum applicet (2). Voluptas etiam in operando est experientia ipsa notissimus effectus habitus, nec solum in actionibus sensibili appetitui ac temperamento convenientibus, sed in iis quoque, quae humanæ naturæ naturaliter valde repugnant, ut passim cernimus in hominibus, qui aut scientiis aut virtuti operam navant, asperimos sæpe labores atque ærumnas libentissime perferendo. Rem dudum vidit, et præclare exposuit Aquinas: *Ex his etiam potest patere, quod habitibus virtutum ad tria indigemus: primo, ut sit uniformitas in sua operatione; ea enim, quæ ex sola operatione dependent, facile immutantur, nisi secundum*

(1) S. Thom., de verit., quest. 20, art. 2.

(2) Et propter hoc signum generati habitus est delectatio in opere facta, ut dicitur in 2. Ethic., quia quod est naturæ conveniens, delectabile est et facile. Et propter hoc habitus a Commentatore in 3. de anima (tex. 18) definitur, quod est quo quis agit cum voluerit, quasi in promptu habens quod operandum est. Et ideo habitus possessioni comparatur in 1. Ethic. (cap. 10), secundum quam res possessa ad nutum habetur; operatio vero usui. S. Thom. 3.^a dist. 23, quest. 1, art. 1.

aliquam inclinationem habitualem fuerint stabilita. Secundo, ut operatio perfecta in promptu habeatur; nisi enim potentia rationalis per habitum aliquo modo inclinetur ad unum, oportebit semper, cum necesse fuerit operari, præcedere inquisitionem de operatione, sicut patet de eo, qui vult considerare nondum habens scientiæ habitum, et qui vult secundum virtutem agere habitu virtutis carens; unde Philosophus dicit in 5.º Ethic. (cap. III in princ.), quod repentina sunt ab habitu. Tertio, ut delectabiliter perfecta operatio compleatur, quod quidem fit per habitum; qui cum sit per modum cujusdam naturæ, operationem sibi propriam quasi naturalem reddit, et per consequens delectabilem. Nam convenientia est delectationis causa; unde Philosophus, in 2.º Ethic., ponit signum habitus delectationem in opere existentem (1). Ex qua doctrina efficitur potentiam per habitum determinari ad prompte ac faciliter, uniformiter et delectabiliter operandum.

§ II.—QUO FACTO SE HABEAT HABITUS RESPECTU ACTUS.

139 Ut melius pateat, quænam sit inter habitum et actum mutua comparatio, primo supponendum est, actum potentiae non esse habendum, ut quidam veteres existimaverant (2), instar viæ ac fieri habitus, fere sicut pictio est via ad imaginem pictam, et generatim actio ad formalem terminum ejus; nam actus potentiarum capacium habitus sunt veræ qualitates ab illis productæ, ad quas proinde terminatur efficientia earum, quamquam deinde ipsi actus sint principia habituum, utpote qui actuum repetitione gignuntur, ut postea probandum erit. Quare sicut habitus realiter distinguitur a potentia, quam informat, ita etiam ab actu, et quidem specie. Et ratio, est quia actus est qualitas transiens, et ex natura sua pendens in fieri et conservari ab actuali influxu efficiente potentiae vitalis, habitus autem est qualitas de se stabilis ac permanens nec

Habitus ab actu realiter et specificè distinguitur, tum quia non est qualitas transiens.

(1) S. Thom. quest. de virtut. in comm., art. 1. Cfr. 3.º dist. 23, quest. 1, art. 1.

(2) Apud Fonseca, *Metaphys.* lib. 9, cap. 5, quest. 4, sect. ultima.

tum quia
aliter attingit
objectum,
quam actus.

Habitus et
actus habent
diversos effectus
formales
respectu
potentiæ.

Habitus
medium quid-
dam inter
potentiam et
actum:
est instar
actus respectu
potentiæ,
et instar
potentiæ respec-
tu actus vel
operationis.

pendens in sui conservatione ab actuali potentiæ influxu efficiendi. Præterea distinguuntur valde in modo attingendi objectum; actus enim illud immediate ac per se attingunt tamquam intentionales ejusdem speciei, habitus vero mediate solum, videlicet medio actu attingunt, quia solum sunt principium actus simul cum potentia. Specificè itaque discriminari sentiendum est habitus et actus. Quare etiam habent formales effectus speciei diversos; actus enim constituit potentiam in ultima perfectione vitali, ita ut hic et nunc jam non sit in via et passiva potentia ad ulteriorem actum; habitus vero solum constituit eam in actu primo, quia per habitum solum potentia non constituitur *formaliter* actu agens vitaliter, sed potens agere. Unde Aristoteles eum, qui tantum habet habitum, feliciter comparat dormienti, eum vero, qui actum exercet, vigilantanti (2). Quæ cum ita sint, habitus medium quiddam est inter potentiam et operationem ab ea effective procedentem: respectu potentiæ se habet instar actus, nempe primi accidentalis, vel formæ illam ornantis ac perficientis, et respectu operationis instar potentiæ vel principii ad illius effectiorem concurrentis.

Nec dicas actum vel operationem et habitum circa idem versari: quapropter ejusdem esse debere speciei, quandoquidem ab objecto suam desumunt speciem.—Nam licet **objectum utriusque sit idem**, at modus tendendi valde diversus, ut modo innuebam, idque sufficit ad specificam distinctionem. «Nam actus attingit immediate objectum, illudque unit actualiter potentiæ, vel representatiue trahendo objectum ad potentiam, vel impulsive seu effective trahendo potentiam ad objectum; habitus vero attingit objectum mediante actu, propter quod dici solet habitus specificari per actus, et actus per objecta. Differunt ergo simpliciter in specie habitus et actus; unde non habent inter se convenientiam essentialem in aliqua differentia ultima, ratione cujus dicantur esse ejusdem ultimæ speciei, aut simpliciter aut secundum quid. Posset tamen concipi inter eos aliqua peculiaris convenientia in ordine ad idem objectum, ratione cujus

(2) Vide Suarez, *Metaphys.* disp. 19, sect. 8, num. 14.

dicantur ejusdem generis proximi vel speciei subalternæ» (1). Quod si hoc tantum voluit Cajetanus, cum scripsit (2), habitum et actum, immo et potentiam, secundum quandam rationem dici posse ejusdem speciei, licet simpliciter differant, cum eo non contendimus: id enim parum refert, dummodo asseratur inter habitum et actum intercedere simpliciter differentiam essentialem.

Hinc vero efficitur, secundum communem doctrinam, alteram ex his qualitatibus esse perfectiorem essentialiter, quia non dantur duæ rerum species æque perfectæ. Quamobrem si inter hæc qualitates detur, quemadmodum dari probabitur inferius, mutua efficientia secundum diversa individua, ita videlicet, ut actus repetiti gignant habitum, et habitus semel acquisitus efficiat simul cum potentia novos actus; illa, quæ est minus perfecta non poterit esse principium totale, immo nec principale, alterius, sed tantum partiale et instrumentale: e converso ea, quæ fuerit perfectior, poterit esse principale principium alterius, saltem spectata ratione hujusmodi causarum alibi explicata (3).

Quod si jam inquiras, ultra ex istis qualitatibus perfectior sit, alii aliter loquuntur, ut videre est apud Eximium Doctorem, estque res non parum dubia, et neutra ex oppositis sententiis demonstrari satis valet, quemadmodum idem scriptor expensis variis rationibus, ostendit (4). Quod per se infusus vel supernaturales attinet, frequentius opinantur Theologi, eos actibus perfectiores esse, quia dant non facilius posse, sed simpliciter posse, unde in hoc quodammodo æquiparantur potentiæ; unde etiam actus supernaturales non possunt physice efficienter producere, nec intendere hujusmodi habitus, sed tantum Deus. Verum hæc ad nos nequaquam pertinent, sed Theologis relinquenda sunt. Habitus itaque naturales vel acquisiti, de quibus solis disputamus, quamvis secundum quid perfectiores actibus dici possint, ratione videlicet permanentiæ diuturnitati (5) atque independentiæ ab

Habitus et actus
differunt in
perfectione.

Habitus per se
infusi
perfectiores
sunt actibus;

habitus autem
naturales,
licet secundum
quid
perfectiores sint

(1) Suarez, loc. nup. cit. num. 15.

(2) In 1.º 2.º quæst. 49, art. 3.

(3) Cfr. Suarez, ibid. num. 16.

(4) Vide Suarez, loc. cit., num. 17-20.

(5) Vide S. Thom. 1. 2. quæst. 71, art. 3, ad 1.um

actibus,
simpliciter
tamen sunt
imperfectiores.

actuali influxu efficiente potentiae, quia non egent, sicut actus, ad existendum actuali efficienti causalitate illius, sed tantum materiali seu sustentatione; nihilominus actus habitibus simpliciter perfectiores sunt probabilius, quia non dant simpliciter posse, sed tantum facilius posse. «Unde solum videntur esse quasi impulsus quidam relictis ab actibus ex propria virtute ipsorum», et se habent instar complementi cuiusdam potentiae ad convenientius operandum. Præterea ipsæ species intentionales impressæ, quantumvis simpliciter necessarie sint ad actum suum, nempe cognitionem, ex genere suo imperfectiores illa videntur esse. Ergo a fortiori idem sentiendum est de habitu, quippe qui non tam est ad operandum necessarius (1). Denique si habitus esset simpliciter perfectior actu, hic solus non posset esse illius sufficiens principium proximum effectivum, sed requireretur præterea influxus efficiens potentiae ad habitum producendum. Atqui hoc communiter non admittitur, quemadmodum videbimus, cum de causa efficiente habitus disputandum erit. Ergo actus perfectior est habitu. Atque hæc quidem spectant ad notionem habitus, et hactenus dicta sunt in sensu hypothetico, donec demonstretur realitas, quæ jam stabilienda nobis est.

(1) En quo pacto rem probet S. Thomas: *Habitus medio modo se habet inter potentiam et actum. Manifestum est autem, quod actus in bono et malo præminent potentiae, ut dicitur (Metaph. lib. IX, text. 10); melius est enim bene agere, quam posse bene agere, et similiter vituperabilius est male agere, quam posse male agere. Unde etiam sequitur, quod habitus in bonitate et malitia medium gradum obtineat inter potentiam et actum, ut scilicet sicut habitus bonus vel malus præminet in bonitate vel malitia potentiae, ita etiam subdatur actui. Quod etiam ex hoc apparet, quod habitus non dicitur bonus vel malus, nisi ex hoc quod inclinatur ad actum bonum vel malum. Unde propter bonitatem vel malitiam actus dicitur habitus bonus vel malus. Et sic fortior est actus in bonitate vel malitia, quam habitus, quia propter quod unumquodque tale, et illud magis est. 1. 2. quæst. 71, art. 3. Cfr. P. Franciscus Suarez, loc. nup. cit., num. 18, ubi has rationes expendens, non esse demonstrativas ostendit.*

ARTICULUS II.

Vindicatur existentia habitus.

140. Controversia hæc nullam habet difficultatem, si habitus nomen vage sumatur, ut passim solet inter recentiores sumi, generatim pro quacumque aptitudine ac facilitate operandi, usu et consuetudine comparata. In hoc sensu equidem nescio, utrum sit aliquis inter eruditos viros, qui habitus existentiam agnoscere detrectet: immo vero multi liberally habitus concedunt non homini solum, sed etiam brutis animalibus (1) et plantis (2), atque adeo etiam rebus

Recentiorum
opinia.

(1) Vide v. g. Paulum Janet (*Traité élémentaire de Philosophie.... Psychologie*, section III, chap. 4, num. 291, pag. 291). Cfr. Fonsegrive (*Éléments de Philosophie*, pag. 99), H. Milne-Edwards (*Leçons sur la Physiologie*, etc., tom. 17, pag. 453). Mivart vero sic scribit: «One interesting and important characteristic of animals is their power of forming habits, a power somewhat similar to that which occasions in us those involuntary but felt actions (sensorimotor actions) to which attention has been already called, as being analogous to reflex action. The nature of habit, as it exists in man, has been already pointed out, and it is in other animals, as it is in him, «the sign of a special internal spontaneity whereby they both tend to act and to react when acted on». All that has been said of habit, as it exists in ourselves, applies likewise to other animals». Sr George Mivart, *On Truth*, pag. 358. London, 1889.

(2) L'habitude, inquit Paulus Janet, loc. cit. num. 238, p. 290, se manifeste déjà dans le règne végétal. «La culture et l'acclimatation des plantes n'est autre chose que l'art de leur faire contracter certaines habitudes agréables ou utiles à l'homme (Alb. Lemoine). Les plantes les plus sauvages peuvent être domestiquées..... «On sait que les plantes ont un très vil appétit vers la lumière. On peut, à l'aide de cet instinct, les amener à pousser leurs racines en haut et leur tige en bas contrairement à l'état normal». Quam ad rem haec ex Leone Dumont refert sententiam: «La mimosa pudica ferme ses feuilles chaque soir; si pendant quelque temps on la tient la nuit dans un lieu vivement éclairé et dans une cave pendant le jour, elle continuera pendant quelque temps à veiller le jour malgré l'obscurité et à dormir la nuit malgré la lumière; mais à la longue elle contracte des habitudes nouvelles, et on la voit s'accoutumer peu à peu à fermer ses feuilles pendant le jour et à les ouvrir pendant la nuit. (Léon Dumont).

inanimis (1). Hi profecto, cum non satis definiant nominis significationem, sola contenti experientia quadam facilitatis in operando, quin hujus principium formale curent inquirere, omnia replent habitibus, eaque interdum pronuntiant, quæ nullatenus quadrare queant in habitus intellectus et voluntatis, qui tamen præcipue hoc nomine designabantur ab antiqua sapientia. Sic nominatim Antonius Genuensis habitus voluit esse *faciliores* quasdam *irritabiles naturæ humanæ ac flexibiles* (2), eosque in memoria et reminiscencia consistere statuit (3), ex quo sequitur habitum involvere affectionem quamdam materialem. Similis fuisse videtur mens Cartesii cartesianorumque, cum habitum in certa quadam cerebri modificatione reposuere (4). Nos vero hic existentiam habitus probandam assumimus in sensu nuper declarato, nempe non quatenus exprimit qualemcumque modificationem usu comparatam, sed quatenus significat veram qualitatem positivam potentiæ superadditam, ut hanc adjuvet, ac perficiat in ordine ad operationem. Et quæstione sic proposita, planum est, quod plerique naturalium scientiarum cultores renuent habitus realitatem concedere, omnes videlicet illi, qui nolunt ulla qualitates et principia operandi

(1) «Un vêtement porté se prête mieux aux formes du corps; une serrure joue mieux après avoir servi. On a moins de peine à replier un papier dans le sens où il a déjà été plié antérieurement. Les sons d'un violon s'améliorent par l'usage entre les mains d'un artiste habile, parce que les fibres du bois contractent à la longue des habitudes de vibration. L'eau se creuse un lit.» Léon Dumont, *de l'habitude*, apud *Revue philosophique*, tom. 1, pag. 325.

(2) En propositionem 50.^{am} Genuensis in tertia parte *Melaphysicæ*: *Omnes habitus, dum corpori unitor anima, sunt faciliores irritabiles naturæ humanæ ac flexibiles, qui exercitatione acquiruntur, et intenduntur, desuetudine remittuntur, aut delentur: delentur etiam, aut abundantur contrariis habitibus.* tom. 3, pag. 242. Basani 1779.

(3) *Ibid.* prop. 56 et 55.

(4) «Descartes, Mallebranche et la plupart des philosophes du XVIIe siècle croyaient aussi que l'habitude était un phénomène purement mécanique, et ils l'expliquaient par des courants d'esprits animaux disposés à revenir toujours par les chemins qu'ils s'étaient une fois frayés.» P. Janet, op. et loc. cit. num. 237, pag. 200. Cfr. Descartes, *Les passions*, 1.re partie, art. 42; Mallebranche, *Recherche de la vérité*, liv. 2, chap. 5, paragr. 3.

admittere, a motu vel ab ipsa substantia operante distincta eandemque negarunt olim nonnulli, qui, testante Lossada (1), opinati sunt facilitatem, crebra repetitione actuum comparatam, «non esse quid positivum, sed in mera impedimentorum ablatione consistere, vel saltem nihil afferre præter quamdam moderationem aut meliorationem temperamenti naturalis.» Et eandem doctrinam multo ante quibusdam tribuerat P. Georgius Rhodes (2). Ex opposito apud quosdam auctores inter habituum hotes et inficiatores recensentur ii, qui intellectualem habitum in aliqua specierum impressarum ordinatione vel modificatione, habitum vero voluntatis in certo quodam actu cognitionis, prout mox explicabitur reputant. Sed immerito, quia omnes hi scriptores admittunt certissime habituum existentiam, circa quam nulla est illis cum cæteris Philosophis controversia, sed tantum circa naturam; quos proinde si in numerum negantium existentiam retuleris, dicendum tibi est, hanc valde dubiam et disputatam esse apud Scholasticos, nempe apud eos ipsos viros, qui realitatem habituum ceu communi calculo receptam breviter duntaxat probabant, aut supponebant, immo et probare supervacaneum arbitrabantur (3). Itaque ne diversas misceamus quæstiones, neve obscuriora cum clarioribus confundamus, id unum nunc in disceptationem adducitur, num in potentiis agnoscenda sit positiva quædam realitas vel qualitas ab illarum entitate distincta, easque ad promptius vel facilius delectabilisque operandum habilitans; quid autem sit ejusmodi realitas, alterius controversiæ argumentum suppedabit. Neque nunc definiendum est, quot quibusve præcisè potentiis ejusmodi realitas vel habitus competat, si solum excipias intellectum et voluntatem, nam de quibusdam aliis non levis difficultas est atque opinandi diversitas.

141. PROPOSITIO 1.^a In quibusdam potentiis admittenda est aliqua positiva qualitas de se stabilis et distincta tum ab ipsis potentiis, tum ab earum operatione, quæ nomine habitus communiter designatur; ejusque essentia,

(1) Lossada, *de anim.*, disp. 6, cap. 4, num. 93.

(2) *Philosoph. peripat.*, lib. 2, disp. 18, quest. 4, paragr. 1.

(3) Ita v. g. Cajetanus, In 1.^{am} 2.^e, quæst. 29, art. 4.

saltem generatim loquendo, non consistit in ulla irritabilitate vel modificatione organica.

Doner habitus,

Propositio, ut vides, particularis est, eoque directa, ut evincat ante omnia existentiam immaterialium habituum, qui præcipui sunt, et simul definiat generalem illorum rationem, deserta vagissima et parum scientifica recentiorum ambiguitate loquendi, ac tandem liberam relinquit disputationem, mox agendam, circa existentiam habituum in potentiis organicis. Sermo autem est, ut id iterum moneam, de solis habitibus naturalibus; nam supernaturalium nempe virtutum realitas et necessitas in Theologia certissime demonstratur.

nemp^a positiva
qualitas,

Probatur prima pars: *In quibusdam potentiis admittenda est quedam qualitas positiva de se stabilis*, etc. Experientia ipsa edocemur quasdam potentias exercitatione facilitatem atque expeditionem sibi comparare ad eas eliciendas operationes, quas ex nativa sua conditione laboriosius ægrisque eliciunt. Atqui ejusmodi facilitas arguit in potentiis illis qualitatem aliquam positivam de se stabilem ac distinctam ab ipsis potentiis et actibus. Ergo...

Major non eget probatione. Considera enim, studio *Mathesis, Physices, Philosophiæ* quantarum rerum mens notitiam demonstrationesque assequatur, quantamque facilitatem atque expeditionem cogitandi, ratiocinandi, eloquendi de objectis hujusmodi scientiarum: hæc vero ad nativam humanæ perfectionis naturam nequaquam pertinere constat, et ex eo quod in paucis hominibus inveniantur, et potissimum ex eo quod nullus eorum in puerilia talem facilitatem habuit, nec illam postea sine diuturno studendi labore assequi valuit. Simili modo voluntas repetitione actuum comparatam pronitatem facilitatemque parendi præpositis, beneficiendi, iræ motus compescendi, ac similes alios exercendi actus, quos nondum assueti homines obtorto collo et non nisi magno adhibito conatu solent exercere. Idemque constat in erroribus mentis et vitiis voluntatis.

Probatur Minor. Primo enim facilitas hæc arguit in potentia novam aliquam realem dispositionem, quam prius non habebat, nam sine nova in se recepta mutatione non

potest tam novo modo operari; nova vero hæc mutatio non potest esse mere negativa, vel in sola impedimentorum remotione consistens, saltem in intellectu et voluntate, sed necessario requirit positivam aliquam formam potentiæ inhaerentem. Sane intellectus et voluntas potentiæ spirituales sunt, quæ si in seipsis spectentur, non intelligitur, quo subjectivo et intrinseco impedimento retardari queant, ne objecta sua proportionatissima attingant, sicut interdum sensus ex organi vitio solent impediri. Ergo impedimentum, quo istæ potentiæ spirituales retardari in suis operationibus possunt, debet esse extrinsecum nempe vel dispositio prava corporis vel minus recta dispositio potentiarum sensitivarum, quarum actus præcedere, vel comitari debent illarum actus. Atqui facilitas et operandi delectatio, quam intellectus et voluntas exercitio actuum nanciscuntur, non potest tribui soli remotioni hujusmodi impedimentorum. Ergo agnoscenda est in illis potentiis aliqua nova realitas, unde prædicta operandi facilitas majorque propensio ac delectatio procedat.

Et probatur hæc Minor subsumpta. Nam quamvis ultro fateamur remotionem illorum impedimentorum, quæ ex præpostera dispositione corporis sensitivarumve potentiarum derivantur, juvare ad convenientem exercitationem intellectus et voluntatis; et quamvis etiam concedamus dispositionem sensuum et corporis in hoc statu vitæ concurrere ad habitus intellectus et voluntatis, vel præparando objecta (1), vel etiam tamquam inchoationes et quæsi semina habituum (2), impossibile tamen est in his solis esse causam adæquatam facilitatis, de qua loquimur. Facilitas enim v. g. obediendi, beneficiendi, iram frænandi, etc., et comparatur, et retinetur a voluntate etiam in iis, qui corpore utuntur ægroto, ac sæpe abest prorsus ab iis, qui sanissimum et egregie dispositum corpus habent, ut re vera non omnino sequi censenda sit corporis dispositionem. Itemque eadem illæ facilitates ac

(1) *Vires apprehensivæ* (sensiles) *interius præparant intellectui possibili proprium objectum, ideo ex bona dispositione harum virium, ad quam cooperatur bona dispositio corporis, redditur homo habilis ad intelligendum.* S. Thomas, 1. 2. quæst. 50, art. 4, ad 3.um

(2) S. Thom. 1. 2. quæst. 51, art. 1, mox scribendo.

virtutes non illico adsunt in voluntate ex eo solum, quod bonum obedientiæ, charitatis, mansuetudinis, etc., clarissime voluntati ab intellectu proponatur, nam adhuc post ejusmodi propositionem voluntas ad illa aliaque id genus bona, ex sua sola conditione, non facile ac delectabiliter fertur, sicut postquam habitum assecuta est. Ergo facilitas voluntatis nequit refundi tamquam in causam formalem in solam remotionem impedimentorum. Idemque patet de intellectu; neque enim sufficit ad callendas scientias, earumque habitum possidendum, sola corporis optima dispositio, nec sensus optime dispositi, nec vividissima phantasiæ vis, nec acutissima ingenii acies: hæc quidem valent multum, sed sæpissime in pluribus suppetunt, qui tamen nullo scientiarum habitu ornantur, et non raro ii, qui minus in his excellunt, industria et labore insignem sapientiæ laudem meruerunt. Idemque perspicies in habitibus pravis errorum et vitiolorum, quorum facilitas adhuc ægrius intelligi potest ex sola impedimentorum remotione. Est ergo profecto aliquid aliud præter impedimentorum remotionem, quod causa facilitatis operandi existat in iis, qui habitu pollent.

Id porro non posse esse nisi qualitatem quamdam, constat ex dictis superius inter explicandum habitus descriptionem.

de se stabilis,

Probatur secunda pars: *Ejusmodi qualitas de se stabilis est.* Quia ut ex eadem experientia innotescit, qualitas dans facilitatem operandi, semel comparata, diu durat; quare alterius naturæ nomen obtinuit.

distincta ab actu et a potentia,

Probatur tertia pars: *Est distincta ab ipsis potentiis, quibus inest, earumque operationibus.* Nam potentia quidem, utpote proprietas naturæ, semper adest, habitus autem non semper adest, sed majori minorive negotio acquiritur, et amitti potest. Atqui separabilitas signum est realis distinctionis. Et ob eandem rationem differt habitus etiam ab operatione potentiæ, tum quia se habet instar principii respectu illius, tum quia qualitas dans facilitatem non existit duntaxat in momento operationis, sed ea transacta permanet. Unde falsum est, quod quidam commentiti sunt, habitum nempe consistere in quadam perenni et continuata operatione.

cujus generatio essentia

Probatur quarta pars. *Essentia habitus generatio simpli non potest consistere in irritabilitate vel modificatione quacumque*

organica. Nam quidquid sit, utrum organa et organice potentiæ recipere habitus possint, de quo postea disputandum erit; si vera sunt quæ, hactenus probavimus, certum est dari in potentiis immaterialibus, intellectu et voluntate, verisimos habitus. Atqui habitus potentiarum immaterialium non possunt ullatenus esse mera organica modificatio, ut satis per se patet. Ergo perperam scripsit Genuensis, cum rationem communem habitus in organica irritabilitate reposuit: quod perinde est, ac omnem habitum spirituales de medio tollere (1). Et eodem modo refutari potest alia illa Genuensis assertio, habitus nempe constare memoria sensibili et reminiscencia. Nam habitus intellectus et voluntatis tribuunt hisce potentiis facilitatem operandi; ostendimus autem qualitatem dantem hujusmodi facilitatem esse aliquid positivum distinctum ab omni remotione impedimentorum, atque adeo intrinsicam ipsis potentiis, quas positive juvat, atque habilitat ad operandum. Atqui memoria sensibilis et reminiscencia non sunt aliquid intellectui et voluntati intrinsicum, et solum possunt ut summum conditionem aliquam extrinsecus apponere removendo impedimentum, quo retardari possent illæ potentiæ in operando. Ergo...

nequit reponi in irritabilitate vel modificatione quacumque organica.

Probatur 2.^a tota propositio cum S. Thoma argumento a priori. Nomine habitus intelligitur qualitas potentiam juvans ad faciliter ac delectabiliter operandum. Ergo recta naturæ institutio postulat, ut homo si per solas potentias naturales non habeat, unde hoc pacto queat exercere saltem operationes sibi maxime consentaneas, quales sunt intellectuales et morales, possit sibi comparare istiusmodi qualitatem. Atqui homo certissime non habet a natura nec ab ulla naturali proprietate, unde possit facile ac delectabiliter operari vel secundum ipsas præstantissimas intellectus et voluntatis potentias. Ergo oportet, insint in homine, nempe si velit ipse, ac conetur, qualitates illæ, quæ nomine habitus designantur (2).

(1) Vide, sis, plura de ista Genuensis theoria apud P. Salvatorum M. Rosselli, *Summ. Philos.* tom. 5, quæst. 22, art. 3, num. 1110, 1111.

(2) Vide S. Thom. 1. 2. quæst. 49, art. 4; et quæst. 55, art. 1; *de verit.*, quæst. 20, art. 2; *de virtut.*, quæst. 1, art. 1.

Egregie rationem hanc evolvit Eximius Doctor: «Potentia ex se potens est et indifferens, ad varios actus et interdum etiam ad

142. PROPOSITIO 2.^a Causa et radix necessitatis habitus est indeterminatio atque indifferentia potentiae ad diversimode operandum.

Radix necessitatis habituum est in indifferentia atque indeterminatio potentiae ad diversimode operandum.

Est corollarium præcedentis propositionis; probatur autem, quia habitus est qualitas potentiae superaddita, ut faciliter ac determinato modo, bene vel male, certum aliquod operationis genus eliciat. Atqui potentia de se determinata ad operandum unum aliquod actuum genus et modum agendi, non indiget qualitate vel forma superaddita ad illud faciliter ac bene efficiendum, sed ex suamet natura facillime illud elicit. Quænam enim major pronitas vel facilitas operandi fingi potest, quam ea naturæ determinatio, qua potentia, ubicumque adsunt prærequisita ad operandum, ita illico operatur, ut non possit non operari? Id usque adeo verum est, ut voluntas, quantumvis radicatum et intensum habeat habitum bene vel male operandi, quamvis vehementissime propendat, non tamen determinetur vel necessitetur ad operationem, et sic suam absolute ac simpliciter retineat libertatem. Ex quo evidenter duo hæc consequuntur, et quod habitus nunquam inclinet ineluctabiliter potentiam ad operandum, sicut inclinat naturalis necessitas; et proinde quod habitus supervacaneus est prorsus ad eum actum, ad quem potentia ex sua natura determinata est. Atque hæc est ratio necessitatis habituum, quam semper innuit S. Thomas, ac nominatim dissertissime verbis illis: *Potentia quandoque se habet ad multa, et ideo oportet, quod aliquo alio determinetur. Si vero sit aliqua potentia, quæ non se habeat ad multa, non indiget habitu determinante, ut dictum est* (in corp. art.); *et propter hoc vires naturales non agunt operationes suas mediantibus aliquibus habitibus, quia secundum se ipsas sunt determinatæ ad unum* (1).

repugnantes, vel ob aliquam imperfectionem non habet totam determinationem et propensionem, quam habere potest ad aliquem actum. Quia ergo natura intendit optimum operandi modum, juxta uniuscujusque rei capacitatem, et hæc potentie non possunt habere ex natura sua innatam totam virtutem necessariam ad operandum singulos actus suos cum tota promptitudine et facilitate, ideo aptitudinem et vim aliquam a natura habent, ut saltem usu et exercitio actuum possint hujusmodi facilitatem acquirere. Suarez, *Metaphys.* disp. 44, sect. 1, n. n. 5.

(1) S. Thom. 1. 2. quæst. 49, art. 4, ad 2.um Cfr. *ibid.*, ad 1.um

143. Dices 1.º Perperam ad probandam existentiam habitus, statuitur eum esse qualitatem positivam potentie superadditam; hoc enim pacto et impossibilis redditur scriptorum hac in re consensus, et veritas doctrinæ, ipsa experientia compertæ, inextricabilibus difficultatibus objicitur.

Respondeo *neg.* assertum. Habitus enim est in philosophico sermone peculiaris perfectio potentiæ activarum. At in philosophica disputatione verba sumenda sunt in eo sensu, in quo præclarissimi Doctores ea intellexerunt, et institui possunt gravissimæ quæstiones in scholis catholicis agitari solite. Cæterum quid lucraberis, si in pertractanda quæstione de realitate habitus, vaga illa duntaxat notione contentos nos esse velis, secundum quam habitus æque potest reperiri in lapidibus et plantis, nec importat necessario ullam positivam perfectionem? Nulla prorsus est necessitas existentiam habitus in hac acceptione probandi; nec licebit tibi multa, de quibus Philosophia tacere nequit, pertractare, donec assumptam a nobis habitus notionem probatam habueris.

Dices 2.º Habitus sunt qualitates, quibus potentie bene vel male disponuntur ad operandum. Atqui potentie per suam propriam virtutem secum identificatam satis dispositæ sunt ad operandum. Ergo frustra finguntur habitus potentiis superadditi.—Respondeo, *conc.* Major., *dist.* Minor. Potentie ad unum genus actuum determinatæ, per suam propriam virtutem satis dispositæ sunt ad operandum, *conc.*; potentie non ad unum genus actuum determinatæ, *neg.*, et *neg.* conseq.

Dices 3.º Habitus ex præmissa descriptione se habet sicut potentia in ordine ad operationem, dans nempe non semper actu agere, sed posse bene vel male agere. Atqui hoc totum ex se habet potentia. Ergo non opus est habitu.

Respondeo *dist.* Major. Habitus se habet sicut potentia in omnibus, *neg.*; in dando non semper actu agere, *conc.* Et *neg.* conseq. Constat enim ex dictis et ex dicendis non prorsus eodem modo se habere habitum ad potentiam; tum quia solius habitus est dare posse facile ac delectabiliter potentie ex se non determinatæ ad unum certum actum et modum agendi; tum quia una eademque potentia dat posse absolute agere bene vel male, additur autem habitus ad facile ac

Quædam objecta solvantur.

determinate, bene vel male, agendum, ita ut unus non sufficiat ad utrumque. Est ergo magna ratio discriminandi habitum a potentia (1).

Dices 4.º Habitus dari dicuntur ad tribuendam facilitatem agendi. Atqui ad habendam ejusmodi facilitatem sufficit remotio difficultatum vel impedimentorum. Ergo præter horum remotionem nulla positiva qualitas ponenda est in potentia.—**Respondeo, dist. Minor.** Ad habendam facilitatem operandi sufficit remotio difficultatum vel impedimentorum in potentiis ad unum certum genus et modum actus determinatis, *conc.* in aliis, *neg.* Et *neg.* conseq.

Dices 5.º Intelligi nequit, in quo consistat ista qualitas, quibus insit potentiis, quo pacto ad actum concurrat, et producat, intendatur, pereat.—**Respondeo,** hæc seorsim esse in sequentibus explicanda.

Dices 6.º Memoria sensibilis simul cum organicis irritationibus videtur sufficere ad habitum explicandum (2). Ergo non est admittenda sub hujus nomine ulla qualitas positiva potentiae superaddita. Vel certe dici potest species intelligibilibus sufficere ad dandam intellectui facilitatem, et actus aliquis intellectus ad tribuendam voluntati promptitudinem operandi.

Respondeo ad primum dist. antec. Memoria sensibilis, etc., sufficit ad aliquem habitum explicandum, *trans.*, id enim pendet ex eo quod in parte sensitiva dentur, vel non dentur habitus, et ex modo, quo illorum natura sit explicanda: que res non est nunc nobis definienda. Memoria sensibilis, etc., sufficit ad omnem habitum, ac nominatim voluntatis et intellectus, explicandum, *neg.* Et *neg.* consequens. Nam indeterminatio et indifferentia ad plura, quæ in intellectu et voluntate inest ad diversimode operandum circa objectum,

(1) Cfr. S. Thom. 1. 2. quæst. 49. art. 4. ad 3.um

(2) «Omnes habitus sunt facultates actus continuata et harmonica serie producendi, suntque animi simul et corporis (*prop.* 52.^a); ergo in omnibus habitibus conjunctæ sunt irritationibus seu motionibus corporeis totidem animi actiones, perceptiones nempe et voluntates incredibili celeritate percurrentes; cum id sit memoria, omnes habitus memoria constant. Inde est, ut qui exerceat habitum aliquem corporeum excipit, si alio mens abstrahatur, perturbatis illum actibus exercere pergat.» Genuensis, loc. cit., *prop.* 56.^a Adde ibi *prop.* 50.

tolli nequit per solam objecti sensibilis representationem ope memoriæ factam, etiamsi adjiciatur major irritabilitas organi; illa enim indeterminatio est intrinseca illis potentiis spiritualibus, ac proinde non tollitur nisi per actum aliquem intrinsecum seu qualitatem in iisdem potentiis receptam.

Alterum, quod objiciebatur, attingit arduam questionem de natura habituum intellectualium et moralium, inferius discutiendam.

ARTICULUS III

Quo pacto habitus concurrat ad actum.

144. Ad realitatem ac naturam habitus enucleandam non parum videtur conducere ratio concursus, quem ipse præstat potentiæ. Quod aliquo modo concurrat, juvando illam, extra controversiam est; num autem concurrat physice efficienter, an vero solum efficienter moraliter, vel potius in genere causæ formalis, inclinando ac reddendo potentiam in formatione sua promptam ac facilem ad operandum, in controversiam adducitur. Moralem duntaxat vel formalem concursus concedunt Durandus (1), Aureolus (2), Paludanus (3) et alii veteres (4), idque probabile putat Scotus (5), quorum opinionem sequuntur PP. Petrus (6) et Gaspar Hurtado (7), Ignatius Peinado (8) et Aversa (9), ac ut probabilem defendit Pontius (10). Concursus tamen physicum efficientem tribuit habitui communis opinio cum S. Thoma (11), Hervæo,

(1) 3.º dist. 23. quæst. 2. 3. et 4.

(2) Apud Capreolum, 1.º dist. 17. quæst. 1. art. 2 in princip.

(3) Paludan. 3.º dist. 23. quæst. 2.

(4) Apud Salas, In 1.^{am} 2.^æ, tract. 10. disp. 1. sect. 2. num. 21; et Mastrium, *de anim.* disp. 3. quæst. 5. num. 37.

(5) Scot., 1.º dist. 17. quæst. 4.

(6) Petrus Hurtado, *de anim.* disp. 16. sect. 7.

(7) Gaspar Hurtado, In 1.^{am} 2.^æ, tract. *de habit.*, diffie. 11.

(8) Apud Lossada, *de anim.* disp. 5. cap. 6. num. 130.

(9) Aversa, *de anim.* quæst. 49. sect. 8.

(10) *De anim.*, disp. 14. quæst. 3. conclus. 3.^a

(11) S. Thom. 1. 2. quæst. 49. art. 3 corp. et ad 1.um

Gabriele Biel, Ockam, Almaino (1), Capreolo (2), Cajetano (3), Bartholomæo Medina (4), Fonseca (5), Suarez (6), Valentia (7), Vazquez (8), Salas (9), Tellez (10), Quiros (11), Arriaga (12), Oviedo (13), Compton (14), Soarez lusitano (15), Georgio Rhodes (16), Lossada (17), Mastro (18), etc. In his tamen auctoribus est deinceps levis dissensio circa id, quod habitus efficit in actu. Quamvis enim longe communius docent habitum concurrere cum potentia ad ipsam actus substantiam, illam efficiendo, quidam tamen volunt eum non concurrere ad ipsam substantiam, sed ad modum duntaxat actus, quem modum Gofredus, relatus a Scoto, vult esse majorem ipsius actus intensionem, Pater vero Vazquez facilitatem quandam ac delectabilitatem (19).

§ I.—ASSERITUR HABITUI CONCURSUS EFFECTIVUS.

Ut controversiam hanc penitus tractemus, duo nobis præstanda esse arbitror, primo stabilire concursum efficientem habitus, deinde declarare, ad quos actus concurrat.

145. PROPOSITIO 1.^a Negari nequit habitui concursus formalis, quem quidam moralem vocant.

- (1) Apud Suarez, *Metaphys.*, disp. 44 sect. 5, num. 6.
- (2) 1.º dist. 17, quest. 1. art. 2.
- (3) In 1.^{am} 2.^{am}, quest. 49, art. 3.
- (4) In 1.^{am} 2.^{am}, quest. 49, art. 3.
- (5) *Metaphys.*, lib. 9, cap. 5, quest. 4. sect. 2.
- (6) Loc. nup. cit.
- (7) In 1.^{am} 2.^{am}, disp. 4, quest. 1, punct. 2.
- (8) In 1.^{am} 2.^{am}, disp. 83, cap. 2.
- (9) In 1.^{am} 2.^{am}, tract. 10, disp. 1, sect. 2, num. 24.
- (10) *De anim.*, disp. 70, sect. 4.
- (11) *Curs. philos.*, disp. 93, sect. 1, num. 8.
- (12) *De anim.*, disp. 9, sect. 4.
- (13) *De anim.*, contr. 14, punct. 4.
- (14) *De anim.*, disp. 29, sect. 3.
- (15) *De anim.*, tract. 7, disp. 1, sect. 5.
- (16) *Philos. ferip.*, lib. 2, disp. 18, sect. 4.
- (17) *De anim.*, disp. 6, cap. 5, num. 130.
- (18) *De anim.*, disp. 3, quest. 5, num. 39.
- (19) Vide Vazquez, loc. cit. cap. 2, num. 13.

Est communissima contra paucos. Probatum autem quia illa, quam experimur, operando, major propensio et facilitas, non est, opinor, in potentia in solo actu operationis, sed etiam erat ante operationem, et permanet perenniter, quamdiu existit habitus; ex quo fit, ut quotiescumque operandum sit, potentia proclivius habilisque activitatem suam efficienter exerat. Ergo adest in potentia ratione habitus etiam in actu primo et extra operationem actualem perenne aliquid, unde operationes facilius et cum nullo vel minore conatu eliciantur, quod certe jure merito facilitatem vel proclivitatem potentia in actu primo appellaveris. Atqui ejusmodi perennis proclivitas, ratione habitus existens in potentia, non potest esse nisi effectus formalis et munus ipsius habitus, qui potentiam actuando, et informando, reddit illam prioniorem habiliorumque ad operandum, quam si habitu careret. Ergo nullum apparet incommodum in agnoscendo primo illo munere habitus erga potentiam in genere causæ formalis. Præterea sicut homines, v. g. ratione complexionis corporeæ actemperamenti, alii ad alias operationes, scientias, virtutes, vitia, passiones, procliviores sunt in ipso actu primo; vel sicut calor, aquam informans in genere causæ formalis, illam aptiorem reddit ad calefacienda efficienter alia corpora; quid mirum, si habitus etiam informando potentiam efficiat illam in genere causæ formalis perenniter paratiorem, promptiorem, habiliorum, ut quotiescumque operari debet, facilius actus ponat in genere causæ efficientis? Planum porro est, quod major ista inclinatio vel proclivitas potentia, derivata ex habitu, non habeat rationem appetitus elicit, sed tantum appetitus innati; non enim in seipsa sentitur, vel cognoscitur a possidente habitum, nisi in ipso momento operationis et ejusdem ope: unde non est inclinatio, quæ sequatur præviam conscientiam vel cognitionem habitus potentiam informantis, sed est inclinatio consistens in majore connaturalitate, naturali tendentia et aptitudine ad operandum, quæ generatim designari solet nomine appetitus naturalis. Cæterum hæc proclivitas ad operandum cohiberi potest a voluntate, ita ut hæc ratione suæ libertatis, proposito objecto et operatione, ad quam adest inclinatio major proveniens ex habitu, possit impedire operationem, non obstante illa propensione, fere

Negari nequit habitui concursus formalis, quem quidam moralem vocant.

sicut accidit in æstu passionum; et tunc conscientia illius propensionis innatæ, quæ compefcitur, ne prodeat in actum secundum, potest etiam gignere in voluntate appetitum quemdam elicatum complacentiæ cuiusdam indeliberatæ versus objectum, quod respicitur contra vim habitus nitendo (1). Unde habitus subjiciuntur voluntati quoad usum, et sic dicimur *habituibus uti, cum volumus*.

Habitus
utilimur, cum
volumus.

146 PROPOSITIO 2.^a *Habitus etiam concurrunt ad actum physice effective, et quidem producendo ipsam ejus substantiam, et non solum modum.*

Probatur prima pars: *Habitus concurrunt ad actum physice efficienter*. 1.º Nam asserenda est habitui ejusmodi concursus, si nulla est in eo impropertio, et aliunde ipsa experientia videtur id suadere. Atqui ita se res habet. Etenim in primis cum habitus sit, ut postea probabitur, qualitas actibus sæpius repetitis producta, nullam habet impropertionem, sed potius convenientiam quamdam cum novis actibus similibus producendis. Præterea, ut scite observat Valentia, habitus est perfectio vel actus quidam potentiæ inherens, ideoque naturæ illius sese accommodet, oportet. Ergo cum potentiæ natura sit esse principium operationis, ad quam præcise juvatur habitu, consentaneum videtur esse, ut hic quoque ad operationem eliciendam cum potentia concurrat. Deinde «facilitatem experimur non solum ad operandum, sed etiam in operando; id est, non solum propensionem habemus in actu primo, sed etiam levamen sentimus in actu secundo, minoremque conatum impendimus, quam sine habitu, cæteris paribus: hæc autem diminutio conatus seu levatio laboris nequit aliter explicari, nisi per concursum habitus activum, cujus ope minus virium impendat potentia in productione actuum. Idcirco qui operatur ex habitu, potest ad alia simul attendere, cum aliqui non possit. Certe non repugnat qualitas, quæ hoc modo facillit: cur ergo non talis de facto

Concedendus
quoque est ha-
bitus concursus
physicus
efficienter.

(1) Vide Suarez, *Metaphys.* disp. 44, sect. 7, num. 8. Cfr. Lossada, *de anim.* disp. 6, cap. 4, num. 100-104, ubi etiam quedam objecta rliter sententium dissolvuntur.

censeatur habitus, cui tam clarum favet experientiæ suffragium?» (1).

Prob. 2.º Non intelligitur, quo pacto habitus potentiam facillit ad operandum, nisi effective concurrendo ad actum illius. Sane si illam facillitaret disponendo solum, id foret vel quia disponderet illam quatenus passivam ad hoc, ut melius et facillius actus suos reciperet; et hoc non, quia potentia de se est aptissima ad recipiendos suos actus immediate, non minus quam recipit ipsos habitus aut species impressas, si sit cognoscitiva. Aut disponderet potentiam quatenus active productivam; et hoc intelligitur dupliciter fieri posse: vel removendo impedimenta, quæ illam retardant ab operando vel juvando virtutem. Primum dici nequit, saltem generaliter, quia plerumque nullum est impedimentum, quod habitus auferat: sic scientia sæpiissime non juvat, nec facillit mentem removendo errorem, sed tantum tollendo ignorantiam privativam, quod profecto non est tollere impedimentum, sed ponere positivam formam conferentem ad opus. Atque idem sentiendum est de arte, opinionibus et aliis habitibus intellectus. In habitibus appetitus magis videtur posse habere locum ablatio impedimenti, quatenus per habitus affectus contrarii reprimuntur. Verumtamen etiam in illis ablatio impedimenti non videtur esse saltem primus effectus habitus, tum quia non semper in appetitu existit positivum impedimentum contrarii habitus, quod auferendum sit; tum quia non potest intelligi ablatio impedimenti passionum vel affectuum contrariorum in appetitu, nisi prius intelligatur collatio virtutis per se conferens ad proprios actus seu affectus. Nam «habitus appetitus per se ac formaliter non moderantur affectus quantum ad ipsos corporis motus, quia tales habitus non sunt in membris corporis, neque efficiunt, aut disponent humores, quibus tales motus perficiuntur: moderantur ergo habitus proxime ipsum appetitum et effectus ejus, et in illo ut in radice moderantur motus, qui ab illo excitantur» (2).

Reliquum est ergo, ut dicamus habitum dispondere potentiam, juvando virtutem illius: id quod iterum bifariam

(1) Lossada, loc. cit. num. 130. Cfr. Suarez lusitan. loc. cit., num. 230.

(2) Suarez, *Metaphys.* disp. 19, sect. 5, num. 7.

fieri intelligi posset, primo augendo vel intendendo ipsam formalem virtutem potentiae, id quod impossibile est, quia potentia est virtus in se indivisibilis et incapax intensificationis: secundo tamquam adiectitia virtus potentiae inherens et cum ea concurrens ad actum. Quod erat probandum (1).

et quidem
producendo
substantiam
actus,
et non tantum
modum.

Probatur secunda pars: *Habitus concurrit producendo ipsam actus substantiam, et non tantum modum ejus.* Primo quia experientia, quam habemus facilitatis et levaminis, quod potentiae advenit ex habitu, praecise refertur ad ipsum actum. Ergo ad actum etiam efficiendum concurrit habitus, et non ad solam intensionem et facilitatem. Praeterea impossibile est concurrere ad intensionem actus et non ad ipsam actus substantiam, quandoquidem intensio non distinguitur ab ipsa entitate actus et physica essentia. Quod si ad solum facilitatis modum concurreret habitus, non intelligitur, quo pacto potentiam juvaret, aut allevaret, et non magis gravaret, quia praeterquam quod potentia sola produceret actum, quasi nullus esset habitus, deberet praeterea simul cum habitu ad modum facilitatis efficiendum concurrere: unde conatus ejus augetur potius (2). Adde, quod facilitas et promptitudo non videtur esse modus intrinsecus actus, sed tantum denominatio quaedam extrinseca procedens ab agente sic disposito vel habente majorem virtutem ad operandum (3).

Dices. In motibus physicis et successivis haec major facilitas intelligi potest consistere in majori velocitate; quia illud agens dici potest facilius movere, quod caeteris paribus velocius movet. Unde cum velocitas sit aliquid intrinsecum motui, etiam illa facilitas esse poterit aliquid intrinsecum.—Respondet in primis, retorqueri posse argumentum, quia nulla causa potest efficere velocitatem motus, nisi efficiendo simul ipsam substantiam motus. Ergo idem dicendum erit de facilitate, quae tribuitur efficientiae habitus. Verum neganda deinde est paritas, quia facilitas operandi non consistit in velocitate, cum hi actus in instanti fiant, quare non efficiuntur velocius,

(1) Vide Suarez fusissime argumentum hoc exponentem, loc. cit. num. 7-10. Cfr. Soares lusitan. loc. cit.

(2) Cfr. Soares lusitan., loc. cit., paragr. 2, num. 245; Lössada, loc. cit., num. 135.

(3) Suarez, loc. cit., sect. 6, num. 8.

cum facilius efficiuntur, neque etiam in se recipiunt aut meliorem entitatem aut meliorem aliquem modum physicum et reale, nullus enim talis modus intelligi potest. Dicitur actus facilius fieri solum per denominationem ab agente, nimirum quia fit a potentia, majorem vim agendi habente, majoremque propensionem ad actum, et minorem ad contrarium. Ergo nec talis modus seorsim ac per se fieri potest ab habitu, cum re vera nihil sit in actu; nec habitus potest illam facilitatem conferre, nisi augendo vim ipsius actus secundum substantiam ejus (1). Et eodem modo probari potest contra Durandum, habitum efficere simul cum potentia quancumque actus proprietatem, ut bonitatem et malitiam; quia hoc ipso quod efficit substantiam actus, efficere dicendus est quicquid ad eam pertinet (2).

147. Disputatur porro, utrum habitus ita concurrat ad substantiam actus, ut etiam producat simul cum potentia actus intensiores seipso, nempe v. g. habitus quatuor graduum actus sex graduum vel octo. Negat P. Suarez, docens habitum directe ac per se concurrere duntaxat ad gradus actus sibi correspondentes, «quia 2) habitus non habet proportionem cum actu sic intenso, 3) et quia tantum potest efficere actus similes illis, a quibus fuit productus. Fit ergo ille gradus majoris intensionis ex virtute et efficacia solius potentiae» (3): quam nihilominus juvat indirecte habitus, ut «commodius et facilius, inquit, valeat illum efficere. Nam cum potentia juvetur ab habitu circa inferiores gradus efficiendos, expeditior manet, ut efficaciam suam ad intensius operandum applicare possit, eo quod virtus ejus circa inferiores gradus minus occupetur» —Contrarium tamen probabilis sentiunt PP. Fonseca (4), Salas (5), Tellez (6), Soares lusitanus (7), Mastrius (8) et alii. Nam quemadmodum scribit

An habitus
concurrat
ad actus se ipso
intensiores.

(1) Suarez, loc. cit., sect. 6, num. 9.

(2) Vide Suarez, loc. cit., sect. 6, num. 10.

(3) Suarez, loc. cit., sect. 6, num. 7.

(4) Loc. cit., sect. 3.

(5) Loc. cit., a num. 35.

(6) Loc. cit., sect. 4, num. 6.

(7) Loc. cit., paragr. 3, num. 219, 250.

(8) Loc. cit., num. 43.

P. Fonseca, «sive in causis naturalibus per se subordinatis in agendo, sive etiam in supernaturalibus, seu denique in partialiter concurrentibus in eadem agendi specie, ut in iis, qui trahunt, aut portant unum atque idem pondus, semper effectus quoad totam formam suam producit ab utraque causa, ita ut nihil entitatis producatur ab una, quin producatur simul ab alia. Id fatentur omnes in causis naturalibus, id etiam Theologi in supernaturalibus: ita ut in ipsis etiam operibus gratiæ nihil sit in opere digno vitæ æternæ, quod non simul sit a divina gratia et a libero operantis arbitrio.» Nec urgent rationes contrariæ: non prima α), quia quamvis habitus seorsim non habeat proportionem cum intensiori actu, habet tamen simul cum potentia, ex qua et ex habitu una integratur causa. Non secunda β), quia habitus concurrere debet ad actus similes quoad speciem et objectum formale illis, a quibus ipse genitus est, non vero ad actus similes præcise quoad gradum intensionis, donec efficacius probetur.

Dices. De habitus infusis docent Theologi, ex vi illorum non posse potentiam efficere actus intensiores ipsis habitibus supernaturalibus. Ergo idem dicendum est etiam de habitibus naturalibus.—Respondeo etiam habitum supernaturalem, accedente auxilio actuali potentiori divini concursus, posse producere actus intensiores. Præterea noto disparitatem esse inter habitus supernaturales et naturales; quia cum potentia suis viribus naturalibus nihil possit ad actus supernaturales seorsum ab auxilio principii supernaturalis, intelligitur, quomodo non possit actus supernaturales producere intensiores habitu, nisi robustius auxilium actuale concursus divini sibi opituletur; nihil autem vetat, quominus habitus ad omnes actus in virtute potentiae contentos concurrat, etiamsi se ipso sint intensiores.

Quod si scisciteris, qualisnam sit causa habitus, principalisne, an instrumentalis, totalis an partialis; dicendum est esse partialem et potius instrumentalem, quia non potest habitus operari solus sine potentia, cui prorsus subordinatur tamquam principaliori principio, ei serviendo et suppetias ferendo, ut cum minore conatu operetur.

Habitus est
causa partialis
et instrumentalis
in actu.

Objectiones
quædam solvuntur.

148. Objic. 1.º Ad productionem actus, saltem quoad substantiam, sufficit potentia sola. Ergo habitui non est

asserendus concursus effectivus, sed tantum major propensio vel inclinatio in actum, quæ bene concipitur præstari posse in genere causæ formalis.—Respondeo, *dist.* antec. Ad productionem actus faciliem ac delectabilem sufficit potentia sola, *neg.*; ad productionem qualemcumque cum majori labore ac conatu, *conc.* Etiam inter homines sæpe ad tollendum pondus, ad quod sufficeret absolute unus, duo adhibentur, qui facilius illud portant ceu veræ causæ efficientes. Negatur itaque consequens, quia ostensum est duplicem gnoscendam esse habitus causalitatem, alteram formalem, alteram efficientem. Quamvis ergo tota actus substantia potuit procedere a sola potentia, supposito tamen quod habitus requiritur, et vere concurrat ad facilitatem, non est ratio ad hanc solam restringendi efficientiam illius (1).

Objic. 2.º Quoties duæ causæ partiales concurrunt, cullibet sua specialis ratio correspondet ex parte effectus. Atqui substantia actus correspondet potentiae, utpote quæ sola illam efficere absolute potest. Ergo solus modus facilitatis correspondet habitui.—Respondeo *neg.* Major. Quando enim plures causæ viresve in unam actionem conspirant, quamvis interdum ex diverso titulo et ratione diversæ formalitatis concurrere queant, nullæ tamen sunt in effectu partes, quæ non indivisibiliter ab omnibus simul procedant. Sic in quavis actione creata nequit assignari pars effectus, quæ soli causæ secundæ solve causæ primæ debeat: sic duo trahentes navim, eandem totam indivisibiliter actionem totalitate effectus exercent; sic etiam intellectus et voluntas simul cum supernaturali principio salutares operationes efficiunt, ad quas quamvis concursus auxilii altioris titulo supernaturalitatis, concursus vero potentiae titulo vitalitatis ac libertatis requiratur, in actu tamen elicitio formalitatis istæ omnes quoad rem identificatæ sunt, ideoque indivisibiliter ex utraque virtute unum adequatum principium conflante profisciscuntur (2).

Instabis. Quamvis in effectu causarum partialium nequeat discerni pars physica, quæ singulis seorsim debeat,

(1) Cfr. Soares Lusitan., loc. cit. num. 241.

(2) Cfr. Soares Lusitanus, loc. cit. num. 246.

saltem assignanda est formalitas unicuique correspondens, ut in exemplo salutarium actuum cernitur. Atqui in actu potentiae habitu instructae nequit assignari formalitas, secundum quam habitus concurrat; nam modus facilitatis ex nostra ipsorum sententia est denominatio duntaxat extrinseca nihil ponens physicum vel intrinsecum in actu præter substantiam ipsius. Ergo habitus non concurrat efficienter.—**Respondeo:** *dist.* Major., in effectu causarum partialium interdum assignatur formalitas singulis correspondens, *conc.*; semper ac necessario, *neg.* Duo enim navim portantes non concurrunt secundum diversam formalitatem, duo item luminosa producent idem lumen sub eadem formalitate luminis. Quis etiam dicat manum scribentis concurrere ad scriptionem sub una formalitate et calami sub alia?

Objic. 3.º Habitus producuntur ab actibus. Ergo non possunt producere alios actus, quia nequeunt duæ causæ æquivocæ sibi invicem esse causæ adhuc secundum diversa individua.—**Respondeo** *neg.* conseq., et probationem *dist.* Si ambæ sint causæ principales, *trans.*; si altera sit instrumentalis, sicut est habitus respectu actus, *neg.* Et instantia est manifesta in speciebus impressis, quæ concurrunt efficienter cum potentia ad productionem cognitionis, quæ vicissim alias species, rememorativas videlicet, gignit. Simile exemplum poni solet in semine, quod a planta est tamquam a causa principali, et plantam gignit ut instrumentum plantæ, a qua formatum est (1).

Objic. 4.º Qui fame vel tentatione caret, minus laborat in jejunando, minorique indiget conatu, quam si tentaretur, vel esuriret. Ergo sola carentia famis tentationisve, quæ tamen physice efficienter non influit, satis est ad explicandum minorem conatum et laborem in jejunando. Simili ergo modo poterit habitus conferre ad eundem effectum, etiamsi efficienter non influat in actum. Item cognitio vividior utilitatis jejunii, quamvis non active concurrat, nihilominus conatum minuit.—**Respondeo** *neg.* parit. Nam nullo negotio mens capit, minui posse conatum, ubi minor est vincenda difficultas positive resistens, aut retrahens, ut in objecto

(1) Cfr. Rhodes, Oviedo, etc.

jejunii exemplo. «Verum quod habitus sine præcedente contrario acquisitus, etiamsi cætera sint paria tum quoad actus eliciendos, tum quoad positivas alias difficultates superandas, minuat conatum potentiae in actu secundo per solam inclinationem majorem in actu primo; hoc, inquam, difficile captu est. Nam magna inclinatio ex parte actus primi per se non conducit ad minuendum conatum in actu secundo; ut patet in eo, qui ex vehementi passione incunctanter cupit objectum aliquod, vel etiam in beatis, qui summe inclinantur ad diligendum Deum, quem diligunt summo conatu. Et hinc negandum, quod cognitio vividior utilitatis jejunii per se minuat conatum; potius enim per se conducit ad illum augendum» (1).

Objic. 5.º Active concurrere cum potentia non est perinde, ac facilitare; alioquin habitus infusus daret non solum simpliciter posse, sed etiam facile posse, vel facilius posse, dum intenditur ultra gradum minimum requisitum ad posse simpliciter. Ergo ex facilitate perperam colligimus activum habitus concursum.—**Respondeo** *neg.* conseq. Etenim «adbitari non potest, quin juvamen activum, superadditum causæ jam potenti simpliciter, conceptum habeat facilitatis. Sic homo, dum ab alio juvatur, facilius elevat pondus, cui levando sufficeret solus. Sic quatuor equi facilius trahunt currum, quam duo. Habitus infusus numquam præstat concursum non simpliciter necessarium ad actum hic et nunc eliciendum. Nam, dum est intensus ut quatuor v. g., si concurrat secundum totam intensionem, eliciet perfectiorem actum, qui non posset elici per solum habitum ut duo; si vero intra intensionem suam concurrat, minorem quidem eliciet actum, sed talem, cui simpliciter necessaria sit mensura concursus hic et nunc præstiti. Quare potentia cum intenso habitu infuso numquam suum concursum sic attemperat, ut minus virium impendat, quam alias impenderet circa similem et æqualem actum, si cum remisso habitu illum eliceret. Contra evenit cum habitu acquisito» (2).

Objic. 6.º Potentia independentem ab habitu virtutem habet adæquatam ad actum. Ergo illam explicet, necesse est,

(1) Lossada, loc. cit., num. 131.

(2) Lossada, ibid., num. 132.

etiam praesente habitu, praesertim si potentia necessaria sit, ut est intellectus; causa enim necessaria operatur, quantum potest—**Respondeo**, *neg.* conseq. «Nam virtus adaequata saepe concursum minuit, et attemperat alteri concausae simul applicatae, ut haec simul influat: quod verum est etiam in causa necessaria, ut patet in duobus equis communi conatu trahentibus pondus, cui sufficeret unus. Dicitur autem causa necessaria operari, quantum potest; quia, licet conatum interdum minuat, non minuit libere, sed necessario juxta exigentias circumstantiarum: atque ita evenit in praesenti, non enim intellectus cum habitu potest (etiam ex imperio voluntatis) tantum conatum impendere circa talem actum, quantum impenderet sine habitu» (1). Illud etiam addi potest, voluntatem, cum adest habitus, posse pro sua libertate moderari suum conatum, itemque conatum aliarum potentiarum, quae ormentur habitu, nam sicut potest libere imperare suos et aliarum potentiarum actus, ita etiam videtur temperare conatum in earumdem exercitio.

Objic. 7.º cum P. Peinado. Si Deus impediret concursum activum habitus acquisiti, voluntas habitu informata produceret actum sola efficienter. Sed tunc facilius produceret, quam si careret habitu; siquidem habitus per sui existentiam et unionem excludit difficultatem, quam voluntas haberet ex non usu. Ergo facilitas, quam praestant habitus, est independens ab ejus concursu activo—**Respondeo** «Voluntas in eo eventu operaretur facilius, id est, propensius ex parte actus primi; non vero facilius, id est, cum majori levamine in actu secundo, seu cum minore virium impensa; quod genus facilitatis pertinet etiam ad munus habitus, ut experientia constat. Nec facilitas in actu primo explicanda est per meram exclusionem difficultatis ortae ex non usu, nam haec difficultas est mere negativa, seu mera carentia habitus, vel potius actuum: unde hanc difficultatem excludi, nihil est aliud, quam excludi carentiam habitus aut usus, quod nihil explicat. Illa igitur facilitas explicari debet per innatum appetitum habitus ad operandum» (2).

(1) Lossada, loc. cit., num. 133.

(2) Lossada, loc. cit., num. 134. Cfr. ib., num. 101.

§ II AD QUOS ACTUS CONCURRAT HABITUS.

149 Ne quis ex dictis existimet quemlibet habitum posse cujuscumque generis actus elicere, contra evidens conscientiae testimonium, operae pretium est, pauca de hac re adjicere. Certum enim est eum, qui obedientiae actus elicendi pollet facilitate, ac proinde habitu, non illico facile posse temperantiae, fortitudinis aliarumque virtutum vel vitiorum actus exercere; ex quo manifeste sequitur longe minorem esse habitus, quam potentiae naturalis efficacitatem non solum intensivam, ut ita dicam, sed etiam extensivam, potentia enim una eademque sufficit ad plures actuum species elicendas.

PROPOSITIO 2.^a Habitum non potest per se efficere nisi actus ejus potentiae, quam informat.

Probatur 1.º Habitum cum sit accidens et qualitas, non potest operari nisi ibi, ubi est. Atqui est in potentia, quam informat. Ergo ibi solum operatur. Cum ergo ipse solus nequeat operari, sed tantum simul cum potentia, reliquum est, ut non possit per se efficere nisi actus potentiae, cui inhaeret. Vel aliter. Habitum nequit operari nisi conjungendo suam virtutem cum potentia, quam faciliat. Atqui non conjungit virtutem suam nisi cum potentia, quam informat. Ergo eam solam faciliat, et cum illa sola operatur. Et confirmari potest, quia una potentia non potest conjungere aliam potentiam, ut secum ad eandem operationem concurrat. Ergo nec poterit habitum alterius potentiae ad secum operandum applicare.

Dices. Interdum dicitur temperantia existens in appetitu sensitivo causare temperatam electionem in voluntate, et virtus religionis existens in voluntate elicere in intellectu actus orationis aut voti—**Respondeo** haec, ut veritatem habeant, intelligenda esse non de propria et per se physica efficientia, sed morali quadam ratione, quemadmodum praclare rem declarat Suarez: nam si de physica efficientia loquamur, «neque habitus materialis appetitus sensitivi potest per se influere in actum spirituales voluntatis; neque habitus

Habitum per se non potest efficere nisi actus ejus potentiae, quam informat.

voluntatis potest similiter influere in actum intellectus, qui suo etiam modo est alterius ordinis, et sub diversa ratione formali in objectum tendit. Unde sumitur nova ratio, quia sicut potentia, ita etiam habitus, non potest transcendere, et operari extra suum objectum; objectum autem habitus clauditur sub objecto illius potentiae, cui habitus inest, eique proportionatur; ut in dicto exemplo, sicut voluntatis objectum est bonum, ita et objectum religionis est quoddam bonum. Omnis ergo actus proprie elicited a religione tendit proxime in objectum sub aliqua ratione boni; ergo non potest esse actus elicited ab intellectu. Denique, quando orat absque habitu religionis, voluntas sola tunc efficit quidquid cum habitu religionis faceret, si illum haberet. Sed tunc voluntas sola non elicit actum intellectus. Ergo nec dum operatur cum habitu religionis, habitus ipse elicit actum intellectus. Et ratio utriusque est, quia voluntas, sive absque habitu, sive cum habitu, non afficit immediate intellectum, sed mediante suo actu; quo modo enim voluntas faciet intellectum orare, aut vovere nisi volendo? Actus ergo, qui proprie ac per se fit a voluntate et habitu ejus, est ipsum velle, per quod movet aliam potentiam. Quae motio, proprie loquendo, dicenda est imperium vel applicatio alterius potentiae ad opus, non vero proprie ac per se efficit actus unius potentiae in actum alterius. Ergo neque etiam habitus, quia habitus non operatur in actum alterius potentiae nisi mediante proprio actu; unde etiam in illo modo efficientiae habitus ipse remote solum concurrat ad actum alterius potentiae. Propter hoc autem genus motionis dicitur aliquando virtus unius potentiae elicere morali modo actum alterius potentiae, praesertim quando in actu alterius potentiae nulla est moralis bonitas, nisi quae ad talem virtutem pertinet, quo modo comparatur actus orationis ad virtutem religionis. Qui modus loquendi praecipue habet locum in virtutibus voluntatis, quia ex actu voluntatis et alterius potentiae illi proportionatae componitur unus actus moralis habens unam tantum bonitatem moralem: et ideo talis actus dicitur moraliter elicited a tali habitu. Quapropter illa locutio, etiam morali modo exposita, improprissime applicari potest ad habitum appetitus respectu actus voluntatis, quia appetitus non movet directe voluntatem, sed solum potest indirecte

juvare, vel impedire opus ejus. Et eodem tantum modo possunt ejus habitus deservire voluntati» (1).

150. PROPOSITIO 3.^a **Habitus non efficit omnes actus ejus potentiae, cui inhaeret, sed tantum actus similes illis, quorum repetitione genitus est.**

Prima pars constat experientia, ut jam praemonuimus. Nam concursum habitus non possumus cognoscere nisi ex indicio facilitatis et delectabilitatis in operando. Atqui habens facilitatem et delectabilitatem in uno genere actuum, non eo ipso habet in aliis generibus ad eandem potentiam spectantibus, ut passim videmus. Ergo... Hinc sequitur in eadem potentia diversos esse posse habitus pro diversitate actuum, ad quos ordinantur.

Habitus non
facit omnes
actus
ejus potentiae,
cui inhaeret,
sed tantum
actus similes
illis, quorum
repetitione
genitus est.

Secunda etiam pars est certa et communis. Et quoad primum eadem experientia probatur. Hinc scite Aristoteles scripsit: *Virtutes... accepimus operantes prius, quemadmodum et in aliis artibus. Quae enim oportet discentes facere, haec facientes discimus; puta aedificantes, aedificatores fiunt; et cytharizantes, cytharadi. Sic autem et justa quidem operantes, justii efficitur; temperata autem, temperati; fortia vero, fortes* (2). Neque enim aedificandi habitu efficitur apti ad cytharizandum, sed ad aedificandum, etc. Et ratio est, quia habitus habet ab actu suum esse, ut nunc mihi concedi postulo ex dicendis de causa efficiente habituum. Ergo et suam inclinationem et virtutem agendi. Atqui actus non potest tribuere nisi virtutem aliquid sibi simile efficiendi, ad hanc enim solum videtur posse habere proportionem. Ergo habitus concurrunt duntaxat ad actus illi similes, a quibus geniti sunt, similes videlicet secundum motivum vel formale objectum. Verum de his inferius plura.

(1) Suarez, *Metaphys.* disp. 44, sect. 7, num. 3, 4.

(2) *Aristot., Ethicor.* lib. 2, cap. 1. Cfr. S. Thom. ib. lect. 1, paragr. c.